

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമാസമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ഏകനവതിതമഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

|| ഏകനവതിതമഃ സർഗഃ ||

ഭരദ്വാജേന സസൈന്ധവ്യ ഭരതസ്യ ദിവ്യഃ സത്കാരഃ

കൃതബുദ്ധിം നിവാസായ
തത്രൈവ സ മൂനിസ്തുഭാ |
ഭരതം കേകയിപുത്ര -
മാതിഥ്യേന ന്യമന്ത്രയത് ||2.91.1 ||

അബ്രവീദ് ഭരതസ്തേനം
നന്ദിദം ഭവതാ കൃതം |
പാദ്യമർഘ്യമമാതിഥ്യം
വനേ യദുപപദ്യതേ ||2.91.2 ||

അഥോവാച ഭരദ്വാജോ
ഭരതം പ്രഹസന്നിവ |
ജാനേ ത്യാം പ്രീതിസംയുക്തം
തുഷ്യേസ്ത്വം യേന കേനചിത് ||2.91.3 ||

സേനായാസ്തു തവൈവാസ്യഃ
കർതുമിച്ഛാമി ഭോജനം |
മമ പ്രീതിർയഥാരൂപാ
ത്വമർഹോ മനുജർഷഭ ||2.91.4 ||

കിമർഥം ചാപി നിക്ഷിപ്യ
 ദൂരേ ബലമിഹാഗതഃ |
 കസ്യാനേഹോപയാതോഽസി
 സബലഃ പുരുഷർഷഭ || 2.91.5 ||

ഭരതഃ പ്രത്യുവാചേദം
 പ്രാഞ്ജലിസ്തം തപോധനം |
 ന സൈന്ധേനോപയാതോഽസ്മി
 ഭഗവൻ ഭഗവദ്ഭയാത് || 2.91.6 ||

രാജ്ഞാ ഹി ഭഗവൻ നിത്യം
 രാജപുത്രേണ വാ തഥാ |
 യത്തതഃ പരിഹർതവ്യാ
 വിഷയേഷു തപസ്വിനഃ || 2.91.7 ||

വാജിമുഖ്യാ മനുഷ്യാശ്ച
 മത്താശ്ച വരവാരണാഃ |
 പ്രച്ഛാദ്യ ഭഗവൻ ഭൂമിം
 മഹതീമനുയാന്തി മാം || 2.91.8 ||

തേ വൃക്ഷാനുദകം ഭൂമി -
 മാശ്രമേഷുഽജ്ഞാസ്തഥാ |
 ന ഹിംസ്യൂരിതി തേനാഹ -
 മേക ഏവാഗതസ്തതഃ || 2.91.9 ||

ആനീയതാമിതഃ സേനേ -
 ത്യാജ്ഞപ്തഃ പരമർഷിണാ |
 തഥാനുചക്രേ ഭരതഃ
 സേനായാഃ സമുപാഗമം || 2.91.10 ||

അഗ്നിശാലാം പ്രവിശ്യാമ
 പീത്യാപഃ പരിമുജ്യ ച |
 ആതിഥ്യസ്യ ക്രിയാഹേതോ -
 ര്വിശ്വകർമാണമാഹ്യയത് ||2.91.11 ||

ആഹ്യയേ വിശ്വകർമാണ -
 മഹം ത്വഷ്ടാരമേവ ച |
 ആതിഥ്യം കർതുമിച്ഛാമി
 തത്ര മേ സംവിധീയതാം ||2.91.12 ||

ആഹ്യയേ ലോകപാലാംസ്ത്രീൻ
 ദേവാൻ ശക്രപുരോഗമാൻ |
 ആതിഥ്യം കർതുമിച്ഛാമി
 തത്ര മേ സംവിധീയതാം ||2.91.13 ||

പ്രാക്സ്രോതസശ്ച യാ നദ്യ -
 സ്തീർയക്സ്രോതസ ഏവ ച |
 പൃഥിവ്യാമന്തരിക്ഷേ ച
 സമായാന്ത്വദ്യ സർവശഃ ||2.91.14 ||

അൻയാഃ സ്രവന്തു മൈരേയം
 സുരാമൻയാഃ സുനിഷ്ഠിതാം |
 അപരാശ്ചോദകം ശീത -
 മിക്ഷുകാണധരസോപമം ||2.91.15 ||

ആഹ്യയേ ദേവഗന്ധർവാൻ
 വിശ്വാവസുഹഹാഹുഹൂൻ |
 തഥൈവാപ്സരസോ ദേവ -
 ഗന്ധർവൈശ്ചാപി സർവശഃ ||2.91.16 ||

ഘൃതാചീമഥ വിശ്വാചീം
 മിശ്രകേശീമലംബുഷാം |
 നാഗദത്താം ച ഹേമാം ച
 സോമാമദ്രികൃതസ്ഥലീം || 2.91.17 ||

ശക്രം യാശ്ചോപതിഷ്ഠന്തി
 ബ്രഹ്മാണം യാശ്ച ഭാമിനീഃ |
 സർവാസ്തുംബുരുണാ സാർധ -
 മാഹ്യയേ സപരിച്ഛദാഃ || 2.91.18 ||

വനം കുരുഷു യദ് ദിവ്യം
 വാസോഭൂഷണപത്രവത് |
 ദിവ്യനാരീഫലം ശശ്വത്
 തത്കൗബേരമിഹൈവ തു || 2.91.19 ||

ഇഹ മേ ഭഗവാൻ സോമോ
 വിധത്താമനമുത്തമം |
 ഭക്ഷ്യം ഭോജ്യം ച ചോഷ്യം ച
 ലേഹ്യം ച വിവിധം ബഹു || 2.91.20 ||

വിചിത്രാണി ച മാൽയാനി
 പാദപപ്രച്യുതാനി ച |
 സുരാദീനി ച പേയാനി
 മാംസാനി വിവിധാനി ച || 2.91.21 ||

ഏവം സമാധിനാ യുക്ത -
 സ്തേജസാപ്രതിമേന ച |
 ശിക്ഷാസ്വരസമായുക്തം
 സുവ്രതശ്ചാബ്രവീൻമുനിഃ || 2.91.22 ||

മനസാ ധ്യായതസ്തസ്യ
 പ്രാങ്മുഖസ്യ കൃതാഞ്ജലേഃ |
 ആജഗ്മുസ്താനി സർവാണി
 ദൈവതാനി പൃഥക് പൃഥക് || 2.91.23 ||

മലയം ദർദുരം ചൈവ
 തതഃ സ്വേദനുഭോജ്നിലഃ |
 ഉപസ്സൃശ്യ വവൗ യുക്ത്യാ
 സുപ്രിയാത്മാ സുഖം ശിവഃ || 2.91.24 ||

തതോദ്യവർഷന്ത ഘനാ
 ദിവ്യാഃ കുസുമവൃഷ്ടയഃ |
 ദേവദുന്ദുഭിഘോഷശ്ച
 ദിക്ഷു സർവാസു ശുശ്രൂവേ || 2.91.25 ||

പ്രവവുശ്ചോത്തമാ വാതാ
 നന്യതുശ്ചാപ്ലരോഗണാഃ |
 പ്രജഗൂർഭേവഗന്ധർവാ
 വീണാഃ പ്രമുമുചുഃ സ്വരാൻ || 2.91.26 ||

സ ശബ്ദോ ദ്യാം ച ഭൂമിം ച
 പ്രാണിനാം ശ്രവണാനി ച |
 വിവേശോച്ചാവചഃ ശ്ലക്ഷ്ണഃ
 സമോ ലയഗുണാൻവിതഃ || 2.91.27 ||

തസ്മിന്നേവംഗതേ ശബ്ദേ
 ദിവ്യേ ശ്രോത്രസുഖേ നൃണാം |
 ദദർശ ഭാരതം സൈന്ധവം
 വിധാനം വിശ്വകർമ്മണഃ || 2.91.28 ||

ബഭൂവ ഹി സമാ ഭൂമിഃ
 സമന്താത് പഞ്ചയോജനം |
 ശാദ്യലൈർബഹുഭിശ്ചരന്നാ
 നീലവൈദൂർയസന്നിഭൈഃ || 2.91.29 ||

തസ്മിൻ ബിൽവാഃ കപിത്ഥാശ്ച
 പനസാ ബീജപൂരകാഃ |
 ആമലക്യോ ബഭൂവുശ്ച
 ചൂതാശ്ച ഫലഭൂഷിതാഃ || 2.91.30 ||

ഉത്തരേഭ്യഃ കുരുഭ്യശ്ച
 വനം ദിവ്യോപഭോഗവത് |
 ആജഗാമ നദീ സൗമ്യാ
 തീരജൈർബഹുഭിർവൃതാ || 2.91.31 ||

ചതുഃശാലാനി ശൂഭ്രാണി
 ശാലാശ്ച ഗജവാജിനാം |
 ഹർദ്യപ്രാസാദസംയുക്ത -
 തോരണാനി ശൂഭ്രാനി ച || 2.91.32 ||

സിതമേഘനിഭം ചാപി
 രാജവേശു സുതോരണം |
 ശൂക്ലമാൽയകൃതാകാരം
 ദിവ്യഗന്ധസമുക്ഷിതം || 2.91.33 ||

ചതുരസ്രമസംബാധം
 ശയനാസനയാനവത് |
 ദിവ്യൈഃ സർവരസൈർയുക്തം
 ദിവ്യഭോജനവസ്ത്രവത് || 2.91.34 ||

ഉപകൽപിതസർവാനനം
 ധൗതനിർമലഭാജനം |
 ക്ലൃപ്തസർവാസനം ശ്രീമ -
 സ്യാസ്തീർണശയനോത്തമം || 2.91.35 ||

പ്രവിവേശ മഹാബാഹു -
 രനുജ്ഞാതോ മഹർഷിണാ |
 വേശു തദ് രത്നസമ്പൂർണം
 ഭരതഃ കൈകയിസുതഃ || 2.91.36 ||

അനുജമുശ്ച തേ സർവേ
 മന്ത്രിണഃ സപുരോഹിതാഃ |
 ബഭൂവുശ്ച മുദാ യുക്താ -
 സ്തം ദൃഷ്ട്യാ വേശുസംവിധിം || 2.91.37 ||

തത്ര രാജാസനം ദിവ്യം
 വ്യജനം ഛത്രമേവ ച |
 ഭരതോ മന്ത്രിഭിഃ സാർധ -
 മദ്യവർത്ത രാജവത് || 2.91.38 ||

ആസനം പുജയാമാസ
 രാമായാഭിപ്രണമ്യ ച |
 വാലവ്യജനമാദായ
 ന്വയഷീദത് സചിവാസനേ || 2.91.39 ||

ആനുപൂർവ്യാന്നിഷേദുശ്ച
 സർവേ മന്ത്രിപുരോഹിതാഃ |
 തതഃ സേനാപതിഃ പശ്ചാത്
 പ്രശാസ്താ ച ന്വയഷീദത || 2.91.40 ||

തതസ്ത്ര മൂഹൂർതേന
 നദ്യഃ പായസകർഭമാഃ |
 ഉപാതിഷ്ഠന്ത ഭരതം
 ഭരദ്വാജസ്യ ശാസനാത് || 2.91.41 ||

ആസാമുഭയതഃകൂലം
 പാണ്ഡുമൃത്തികലേപനാഃ |
 രദ്യാശ്ചാവസമാ ദിവ്യാ
 ബ്രാഹ്മണസ്യ പ്രസാദജാഃ || 2.91.42 ||

തേനൈവ ച മൂഹൂർതേന
 ദിവ്യാഭരണഭൂഷിതാഃ |
 ആഗൂർവിംശതിസാഹസ്രാഃ
 ബ്രഹ്മണാ പ്രഹിതാഃ സ്ത്രിയഃ || 2.91.43 ||

സുവർണമണിമുക്തേന
 പ്രവാലേന ച ശോഭിതാഃ |
 ആഗൂർവിംശതിസാഹസ്രാഃ
 കുബേരപ്രഹിതാഃ സ്ത്രിയഃ || 2.91.44 ||

യാദിർഗൃഹീതഃ പുരുഷഃ
 സോൻമാദ ഇവ ലക്ഷ്യതേ |
 ആഗൂർവിംശതിസാഹസ്രാ
 നന്ദനാദപ്ലരോഗണാഃ || 2.91.45 ||

നാരദസ്തുംബുരൂർഗോപഃ
 പ്രഭയാ സൂര്യവർചസഃ |
 ഏതേ ഗന്ധർവരാജാനോ
 ഭരതസ്യാഗ്രതോ ജഗുഃ || 2.91.46 ||

അലംബുഷാ മിശ്രകേശീ
 പുണ്ഡരീകാമ വാമനാ |
 ഉപാനൃത്യന്ത ഭരതം
 ഭരദ്വാജസ്യ ശാസനാത് || 2.91.47 ||

യാനി മാൽയാനി ദേവേഷു
 യാനി ചൈത്രരഥേ വനേ |
 പ്രയാഗേ താൻയദൃശ്യന്ത
 ഭരദ്വാജസ്യ തേജസാ || 2.91.48 ||

ബിൽവാ മാർദംഗികാ ആസൻ
 ശമ്യാഗ്രാഹാ ബിഭീതകാഃ |
 അശ്വത്ഥാ നർതകാശ്ചാസൻ
 ഭരദ്വാജസ്യ തേജസാ || 2.91.49 ||

തതഃ സരലതാലാശ്ച
 തിലകാഃ സതമാലകാഃ |
 പ്രഹൃഷ്ടാസ്തുത്ര സമ്പേതുഃ
 കുബ്ജ്ജാ ഭൂത്യാമ വാമനാഃ || 2.91.50 ||

ശിംശപാപ്ലവകീ ജംബൂ -
 ര്യാശ്ചാൻയാഃ കാനനേ ലതാഃ |
 മാലതീ മൽലികാ ജാതി -
 ര്യാശ്ചാൻയാഃ കാനനേ ലതാഃ |
 പ്രമദാവിഗ്രഹം കൃത്യാ
 ഭരദ്വാജാശ്രദ്വേവസൻ || 2.91.51 ||

സുരാം സുരാപാഃ പിബത
 പായസം ച ബുഭുക്ഷിതാഃ |

മാംസാനി ച സുമേധ്യാനി
ദക്ഷ്യന്താം യോ യദിച്ഛതി || 2.91.52 ||

ഉച്ഛോദ്യ സ്താപയന്തി സു
നദീതീരേഷു വൽഗുഷു |
അപ്യേകമേകം പുരുഷം
പ്രമദാഃ സപ്ത ചാഷ്ട ച || 2.91.53 ||

സംവാഹന്ത്യഃ സമാപേതു -
ർനാർയോ വിപുലലോചനാഃ |
പരിമുജ്യ തദാൻയോൻയം
പായയന്തി വരാംഗനാഃ || 2.91.54 ||

ഹയാൻ ഗജാൻ ഖരാനുഷ്ടാം -
സ്തമൈവ സുരഭേഃ സുതാൻ |
അഭോജയൻ വാഹനപാ -
സ്തേഷാം ഭോജ്യം യമാവിധി || 2.91.55 ||

ഇക്ഷുംശ്ച മധുലാജാശ്ച
ഭോജയന്തി സു വാഹനാൻ |
ഇക്ഷ്യാകുവരയോധാനാം
ചോദയന്തോ മഹാബലാഃ || 2.91.56 ||

നാശ്വബന്ധോശ്ചമാജാനാ -
ന്ന ഗജം കുഞ്ജരഗ്രഹഃ |
മത്തപ്രമത്തമുദിതാ
സാ ചമുസ്സത്ര സംബഭൗ || 2.91.57 ||

തർപിതാഃ സർവകാമൈശ്ച
രക്തചന്ദനരൂഷിതാഃ |

അപ്ലരോഗണസംയുക്താഃ
സൈന്യാ വാചമുദീരയൻ || 2.91.58 ||

നൈവായോധ്യാം ഗമിഷ്യാമോ
ന ഗമിഷ്യാമ ദണ്ഡകാൻ |
കുശലം ഭരതസ്യാസ്തു
രാമസ്യാസ്തു തമാ സുഖം || 2.91.59 ||

ഇതി പാദാതയോധാശ്ച
ഹസ്ത്യശ്യാരോഹബന്ധകാഃ |
അനാമാസ്തം വിധിം ലബ്ധ്യാ
വാചമേതാമുദീരയൻ || 2.91.60 ||

സമ്പ്രഹൃഷ്ടാ വിനേദുന്യേ
നരാസ്ത്ര സഹസ്രശഃ |
ഭരതസ്യാനുയാതാരഃ
സ്വർഗോയമിതി ചാബ്രുവൻ || 2.91.61 ||

നൃത്യന്തശ്ച ഹസന്തശ്ച
ഗായന്തശ്ചൈവ സൈനികാഃ |
സമന്താത് പരിധാവന്തോ
മാൽയോപേതാഃ സഹസ്രശഃ || 2.91.62 ||

തതോ ഭുക്തവതാം തേഷാം
തദന്നമദ്യുതോപമം |
ദിവ്യാനുദ്വീക്ഷ്യ ഭക്ഷ്യാംസ്താ -
നഭവദ് ഭക്ഷണേ മതിഃ || 2.91.63 ||

പ്രേഷ്യാശ്ചേട്യശ്ച വധ്യശ്ച
ബലസ്ഥാശ്ചാപി സർവശഃ |

ബഭൂവുന്യേ ഭൃശം പ്രീതാഃ
സർവേ ചാഹതവാസസഃ || 2.91.64 ||

കുഞ്ജരാശ്ച വരോഷ്ട്രാശ്ച
ഗോശ്യാശ്ച മൃഗപക്ഷിണഃ |
ബഭൂവുഃ സുഭൃതാസ്സത്ര
നാതോ ഹൃന്യമകൽപയത് || 2.91.65 ||

നാശുക്ലവാസാസ്സത്രാസീത്
ക്ഷുധിതോ മലിനോപി വാ |
രജസാ ധ്വസ്തകേശോ വാ
നരഃ കശ്ചിദഭ്യശൃത || 2.91.66 ||

ആജ്ഞശ്ചാപി ച വാരാഹൈ -
ർനിഷ്ഠാനവരസഞ്ചയൈഃ |
ഫലനിർയൂഹസംസിദ്ധൈഃ
സുപൈർഗന്ധരസാൻവിതൈഃ || 2.91.67 ||

പുഷ്പധ്വജവതീഃ പൂർണാഃ
ശുക്ലസ്യാനസ്യ ചാഭിതഃ |
ഭദ്രശൂർവിസ്മിതാസ്സത്ര
നരാ ലഘുഹീഃ സഹസ്രശഃ || 2.91.68 ||

ബഭൂവുർവനപാർശ്വേഷു
കൂപാഃ പായസകർഭമാഃ |
താശ്ച കാമദുഘാ ഗാവോ
ദ്രുമാശ്ചാസൻ മധുച്യുതഃ || 2.91.69 ||

വാപ്യോ മൈരേയപൂർണാശ്ച
മൃഷ്ടമാംസചയൈർവൃതാഃ |

പ്രതപ്തപിറൈശ്ചാപി
മാർഗമായുരകൗകുടൈഃ || 2.91.70 ||

പാത്രീണാം ച സഹസ്രാണി
സ്ഥാലീനാം നിയുതാനി ച |
ന്യർബുദാനി ച പാത്രാണി
ശാതകുന്ദമയാനി ച || 2.91.71 ||

സ്ഥാൽയഃ കുന്ദ്യഃ കരന്ദ്യശ്ച
ദധിപൂർണാഃ സുസംസ്കൃതാഃ |
യൗവനസ്ഥസ്യ ഗൗരസ്യ
കപിത്ഥസ്യ സുഗന്ധിനഃ || 2.91.72 ||

ഹ്രദാഃ പൂർണാ രസാലസ്യ
ദധ്നഃ ശ്വേതസ്യ ചാപരേ |
ബഭൂവുഃ പായസസ്യാന്യേ
ശർകരാണാം ച സഞ്ചയാഃ || 2.91.73 ||

കൽകാഞ്ചൂർണകഷായാഞ്ച
സ്നാനാനി വിവിധാനി ച |
ദദ്യൂർഭാജനസ്ഥാനി
തീർഥേഷു സരിതാം നരാഃ || 2.91.74 ||

ശുക്ലാനംശുമതശ്ചാപി
ദന്തധാവനസഞ്ചയാൻ |
ശുക്ലാഞ്ചന്ദനകൽകാഞ്ച
സമുദ്രേഷ്യവതിഷ്ഠതഃ || 2.91.75 ||

ദർപണാൻ പരിമൃഷ്ടാഞ്ച
വാസസാം ചാപി സഞ്ചയാൻ |

പാദുകോപാനഹം ചൈവ
യുഗ്മാൻയത്ര സഹസ്രശഃ ||2.91.76 ||

ആഞ്ജനീഃ കങ്കതാൻ കുർചാം -
ശൂരത്രാണി ച ധനുഷി ച |
മർമത്രാണാനി ചിത്രാണി
ശയനാൻയാസനാനി ച ||2.91.77 ||

പ്രതിപാനഹ്രദാൻ പൂർണാൻ
ഖരോഷ്ട്രഗജവാജിനാം |
അവഗാഹ്യസുതീർമാംശ്ച
ഹ്രദാൻ സോത്പലപുഷ്കരാൻ |
ആകാശവർണപ്രതിമാൻ
സ്വച്ഛതോയാൻ സുഖോപ്ലവാൻ ||2.91.78 ||

നീലവൈദൂർയവർണാംശ്ച
മൃദുൻ യവസസഞ്ചയാൻ |
നിർവാപാർഥം പശൂനാം തേ
ദദ്യശൂസ്ത്ര സർവശഃ ||2.91.79 ||

വ്യസ്മയന്ത മനുഷ്യാന്യേ
സ്വപ്നകൽപം തദദ്ദുതം |
ദ്യഷ്ട്വീതിഥ്യം കൃതം താദൃഗ്
ദരതസ്യ മഹർഷിണാ ||2.91.80 ||

ഇത്യേവം രമമാണാനാം
ദേവാനാമിവ നന്ദനേ |
ദരദ്വാജാശ്രമേ രമ്യേ
സാ രാത്രിർവ്യത്യവർതത ||2.91.81 ||

പ്രതിജ്ഞുശ്ച താ നദ്യാ
ഗന്ധർവാശ്ച യഥാഗതം |
ഭരദ്വാജമനുജ്ഞാപ്യ
താശ്ച സർവാ വരാംഗനാഃ || 2.91.82 ||

തഥൈവ മത്താ മദിരോക്താ നരാ -
സ്തഥൈവ ദിവ്യാഗുരുചന്ദനോക്ഷിതാഃ |
തഥൈവ ദിവ്യാ വിവിധാഃ സ്രഗുത്തമാഃ
പൃഥഗ്ഗികീർണാ മനുജൈഃ പ്രമർദിതാഃ || 2.91.83 ||

|| ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ
അയോധ്യാകാണ്ഡേ ഏകനവതിതമഃ സർഗഃ ||